

KÖNYVISMERTETÉS

Book reviews

Surányi Dezső: Lépcsőfokok

Ceglédi Gyümölcsstermesztési Kutató-Fejlesztő Intézet Kht.

Akcident Kft., Cegléd.

310 p. (ár: 3000 Ft)

Surányi Dezső 1967-ben végzett Fertődön, magam ugyanakkor Gödöllőn. Fia-tal kutatóként Tápiószelén találkoztunk a '60-as évek végén. Azóta négy évti-zed telt el, szinte egy élet. Surányi professzor ezt a négy évtizedet egy helyen, Cegléden, az ottani Gyümölcskutató Intézetben töltötte. Nem váltogatta mun-ka helyét, mert mindig tudott másba kezdeni, s új kihívásokra választ adni.

A szerző tehát közel fél évszázad után úgy gondolta, ideje számot vetni, át-tekinteni kutatómunkájának főbb eredményeit. A kutatásokból ugyan folyama-tosan előadások, tanulmányok, fajtaértékelések születtek, de ezek hamar a feledésbe merülhetnek. Jogos egy kutató vágya, hogy – mai szóhasználattal élve – „ökológiai lábnyomát”, a mi esetünkben kutatói lábnyomát hagyja az utókornak. Ez a lábnyom Surányi esetében a „Lépcsőfokok” c. könyv lett.

Surányi professzor talán elsőként az országban – én legalábbis nem tudok ilyenről – az általa írt diploma dolgozatokat és disszertációkat foglalta csokorba ebben a kötetben. A könyv borítóján Machu-Picchu képe látható, mely a spa-nyol hódítók elől menekülő inkák utolsó fővárosa volt. A lépcsőfokokat a föld-művelő teraszok jelentik. A Machu-Picchu területén kb. 300 terasz volt, melyeken kokacserjét, burgonyát, kukoricát és édesburgonyát (batátát) termeltek. Tehát gyümölcsfajokat ott nem tudtak termelni. Azaz a kapcsolat a könyv tartalmá-val nem a termesztett növényekre, hanem a szakmai és tudományos fokoza-tokra, mint a tudományos élet lépcsőfokaira vonatkozik.

Az elmúlt évtizedekben Surányi professzor két diplomadolgozatot és

három disszertációt írt, s védett meg. Ezek közül az első lépcsőfokot a fertődi felsőfokú mezőgazdasági technikumi záródolgozata jelenti, melyet 1967-ben, tehát 42 évvel ezelőtt készített, Garay András és Zatykó József irányításával. Ezt követte a második diplomamunkája 1976-ban, melyet a budapesti Kertészeti Egyetemen írt. Ezt követően nyílt meg előtte az igazi kutatói pálya és kötelezte el magát a csonthéjasok – főleg a kajszai és szilva – virágzásbiológiájával és élettanával.

Kutatói pályafutásának első akadályát az egyetemi doktori fokozat megszerzése jelentette, melyet viszonylag gyorsan, két évvel a diploma megszerzését követően védett meg a Kertészeti Egyetemen 1978-ban. Ezt követően már nem volt megállás, 1985-ben szerezte meg a mezőgazdasági tudományok kandidátusa tudományos fokozatot a Magyar Tudományos Akadémián. Kutatói pályafutásának csúcsára 1991-ben ért, amikor is sikerrel védte meg MTA doktori disszertációját szintén a Magyar Tudományos Akadémián.

E rövid bevezető után nézzük meg egy kicsit részletesebben, hogy miről is számol be Surányi professzor a Lépcsőfokok c. könyvének öt különálló fejezetében.

Első művét 1967-ben írt záródolgozat jelenti, melyet Fertődön a Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum Gyümölcsstermesztési szakán készített. Már akkor kapcsolatba került a Ceglédi Kutató Állomással is, amit akkor a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kísérleti Intézet Kert- és Gyümölcsstermelési Osztályának neveztek. A tanulmány címe: *A növekedéskésleltetők fiziológiai hatásai és alkalmazási lehetőségük a nagyüzemi gyümölcsstermesztésben* volt.

Témája tehát a növényélettannal kapcsolatos, konkrétan a növekedéskésleltetők, más néven retardánsok hatásával foglalkozott, elméletileg (irodalmi feldolgozás) és kísérletesen is. A CCC (Cycocel), azaz a 2-klóretil-trimetil-ammoniumklorid hatását vizsgálta a tengeribarack (vadkajszai) és a vadkörte magoncok növekedésére. Megállapította, hogy a tengeribarack (vadkajszai) esetében a kezelés csökkentette ugyan az internódiumok hosszát, de a levelek számát nem befolyásolta. A vadkörte esetében a CCC kezelés hatása még szembevetőbbnek bizonyult, rozettás alakot eredményezett.

E munkája kapcsán alakult kapcsolata Garay András professzorral, aki számára mindig is példakép maradt. Napjainkban ez a kutatási terület visszaszorult. Ennek legfontosabb okai, az empirikus megközelítés és bizonytalan mellékhatások mellett, az élelmiszerbiztonsági elvárások, az életminőség javítása, valamint a biotermesztési szemlélet terjedése szabott gátat. Utóbbiak

ugyanis a „növényidegen vegyületek” (kemikáliák) használatának csökkentését tűzték zászlójukra.

A könyv második része a budapesti Kertészeti Egyetem Faiskolai Tanszékén, Probocskai Endre professzornál 1976-ban írt *diplomatervét* mutatja be. Ez a műve már egyértelműen jelzi elkötelezettségét egyik kedvenc növénye, a kajszi iránt. Címe: *A törzsképzők hatása a kajsziabarack oltványokra*. Vagyis az alanyfajta és törzsképző hatásának vizsgálata a nemesfajta tulajdonságaira, különös tekintettel a környezeti adaptációra és a gutaütés elhárítására. Harmadik éves oltványokon és különböző termő ültetvényekben számos oltási kombinációt vizsgált, egyik kiemelt szempont a közbeoltott fák fertőzést követő vízforgalma volt.

Kísérletei egyértelműen igazolták, hogy a gutaütést mutató fák esetében a vízszállító pálya kiesés mindig nagyobb, mint a kedvező kombinációknál. A transpiráció mérései megerősítették, hogy a fertőzés erősödésével a kajszi fák elkezdik pazarolni a vizet, és a gutaütéses pusztulást megelőzően ez a nagyfokú vízfelhasználás pillanatszerűen jelenik meg és elpusztul a növényegyed.

A harmadik fejezet az *egyetemi doktori értekezést* tartalmazza, már a tudósi szárnypробálgatást jelzi. Disszertációját rendkívül rövid idő – két év – alatt készítette el a Kertészeti Egyetem két tanszékén, illetve Cegléden. A Terpó András professzor vezette Növénytan Tanszékén, és a Gyuró Ferenc professzor által vezetett Gyümölcsstermesztési Tanszékén, akik a munka bírálói is voltak.

Címe: *Morfogenetikai tulajdonságok és összefüggések a Prunoidae alcsalád néhány nemzetségének porzó- és termőtájában*. Témája tehát alapvetően eltért a korábbi munkáitól. Elindult egy olyan úton, mely későbbi pályafutását meghatározta. Ez a csonthéjasok virágzásbiológiájának tudománya. Kísérletei előtt, evolúciós és filogenetikai szempontból részletesen tanulmányozta az addig elért nemzetközi eredményeket, melyek a virág kialakulásával, illetve az anatómia és funkció összefüggéseivel voltak kapcsolatosak.

Vizsgálatait a Ceglédi Kutató Állomáson végezte, amit akkor éppen Gyümölcs és Dísznövénytermesztési Kutató Intézetnek hívtak. A kísérletek során kapott óriási mennyiségű adatot különböző biometriaival módszerekkel értékelte és vont le új következtetéseket. E munkának legfontosabb eredményét, a relatív porzósám mutató felállítását jelenti. Eredményei alapján ugyanis kidolgozta a *relatív porzósám* meghatározását és bizonyította, hogy a relatív porzósám alkalmas a fajok és fajták jellemzésére. Az általa kidolgozott szempontrendszer szerint meghatározta a vizsgált nyolc csonthéjas faj, a kajszi, a mandula, az őszi-

barack, a szilva, a myrobalán, a cseresznye, a meggy, és a sajmeggy, 67 fajtájának öntermékenyülési viszonyait és azokat típuscsoportokba sorolta.

A negyedik munkája, a hazánkban jelenleg szerezhető legmagasabb tudományos fokozat, a PhD-val egyenértékű kandidátusi fokozat megszerzése érdekében íródott. Ehhez további 7 év kutatásra és kísérletezésre volt szüksége Cegléden, melyet akkor éppen a Gyümölcs-és Dísznövénytermesztési Fejlesztő Vállalat Ceglédi Állomásának hívtak.

Címe: *Gyűjteményes és termesztett szilvafajták virágszerkezete, alaktani bélyegek és az öntermékenyülés kapcsolata*. Célja volt – többek között – a fajtaspecifikus virágmorfológiai bélyegek meghatározása, továbbá a virág morfológiája és az öntermékenyülés közötti kapcsolat feltárása.

A kandidátusi értekezésében tehát folytatta a numerikus virágzásmorfológiai és virágbiológiai kutatásait, de már leszűkítve egyetlen faj, a szilva különböző fajtáira és genotípusaira. Összesen 80 fajtát vizsgált 27 virágmorfológiai tulajdonságra, mely nemzetközi viszonylatban is unikálisnak tekinthető.

A szakterület új eredményeként fogadták el továbbá: a). meghatározta azt a 8 virágmorfológiai jellemzőt, melyek alkalmasak a fajták elkülönítésére, b). megállapította, hogy az egyes morfogenetikai bélyegek szoros korrelációban vannak egymással, c). emellett bizonyította, hogy az öntermékenyülés meghatározására a relatív porzós szám mellett, a bibeátmérő is fontos és alkalmas morfogenetikai bélyeg.

Végül az ötödik munkája az MTA Doktora disszertáció már szintetizáló jellegű. A kísérleteket továbbra is a Ceglédi Kutató Állomáson végezte, amit akkor éppen Ceglédi Gyümölcs és Dísznövénytermesztési Kutató Intézet Kft.-nek hívtak. Címe: *A fajta, az alany, és a környezet jelentősége a szilvatermesztés fejlesztésében*.

Célja: az MTA doktora cím elnyerésére készített disszertációjában a szilva fajra koncentrálni bemutatni új kutatási eredményeit. A fő kutatási témakörök maradtak, tehát a virágmorfológia, az alanyfajták hatása a nemes fajtákra, és a termés hozam befolyásolása növekedésszabályozókkal. Ezek nyomai mind felfedezhetők a korábbi – előzőkben bemutatott – négy munkájában is. Azokhoz képest számos új megközelítésről és eredményről olvashatunk a könyvben. Ezek közül kiemelendő 1). A virágzás és termésérési hőküszöb kategória felállítás és meghatározása félszáz szilvafajtán. 2). Bizonyította, hogy a kocsányhossz alkalmas a meddőség gyors kimutatására. 3). A termésérés után alkalmazott bór-tartalmú kezelések növelik a szilvafák virágainak kötődését, s

így az ültetvények terméshozamát. A könyvben található 5 különálló mű az előzőkben bemutatott rövid ismertetésen kívül, további érdekes információkkal és kvantifikálható adatokkal is szolgál, amennyiben összehasonlítjuk őket. Nézzünk néhány szempontot (1/Fertőd Szakdolgozat, 2/Kert. Egyetem Diploma dolgozat, 3/Egyetemi Doktori, 4/ Kandidátusi, 5/MTA doktori):

	1/	2/	3/	4/	5/
Oldalszám	24	38	76	60	108
Irodalom	85	64	112	188	252
Saját publikáció, cikk	-	2	19	30	64
Idegen nyelvű cikk	-	-	9	13	26
Könyv	-	-	1	2	4

Ezt az újszerű elképzelést és összegezést bemutató könyvet meleg szívvel ajánlom egyetemi hallgatóknak, különösen doktoranduszoknak, akik a tudományos pályát élethivatásul választották, ugyanis disszertáció készítési, kísérleti eredményeket matematikailag értékelhető eredmények bemutatására is mintát szolgáltat. E fiatalok – és minden más érdeklődő számára – a könyv számos hasznos adattal és információval szolgál.

Ha úgy gondoljuk, hogy ez volt Surányi Dezső professzor úr (eddig) tudományos lábnyoma, akkor bizony tévedünk, mert munkásságának ez csak egy, bár meghatározó része volt. Surányi professzor hasonló színvonalon alkot a növények művelődéstörténete és a történeti-ökológia területén is, melyet már számos előadása, kurzusa bizonyít különböző egyetemeken. Erről azonban egy következő kötetben fog beszámolni.

Heszky László